

## ■ Дзеля памяці

## У БРЭСЦКАЙ КРЭПАСЦІ ЗНОЙДЗЕНЫ АСТАНКІ ВОІНА-ЧЫРВОНААРМЕЙЦА

На вале каля Кобрынскага ўмацавання Брэсцкай крэпасці знойдзены астанкі воіна-чырвонаармейца і фрагменты яго акіпёркі. Пра гэта БЕЛТА паведаміў ваенны камісар Брэсцкага аб’яднанага гарадскога ваеннага камісарыята Валерый СІЖУК.

Знаходку часоў Вялікай Айчыннай вайны выпадкова знайшоў мінак. На месца адразу прыбыў 52-і спецыялізаваны пошукавы батальён Міністэрства абароны. З-пад пяску дасталі астанкі, а таксама штык ад вінтоўкі Мосіна, фрагменты процівагаза, стрэляныя гільзы. «Ідэнтыфікаваць астанкі пакуль не ўяўляецца магчымым, але ўсё гаворыць аб тым, што яны належыць савецкаму салдату. Пошукавыя работы будуць працягнуты, і мы вельмі спадзяемся ўстанавіць імя яшчэ аднаго абаронцы крэпасці, які загінуў са зброяй у руках летам 1941 года», — паведаміў Валерый Сіжук.

Калі меркаванне аб тым, што астанкі належыць абаронцу крэпасці, пацвердзіцца, згодна з рашэннем гарвыканкама яны будуць перапахаваны пад мемарыяльнымі плітамі. Цяпер там пахаваны прах 1 тыс. 20 удзельнікаў абароны цятадэлі над Бугам.

Апошняе масавае перапахаванне астанкаў абаронцаў крэпасці адбылося ў лістападзе 2011 года. Тады ў варонцы ад артылерыйскага снарада непадалёк ад Свята-Мікалаеўскай гарнізоннай царквы шукальнікі знайшлі астанкі 57 чалавек. Імёны трох абаронцаў былі ўстаноўлены.

## ■ На варце

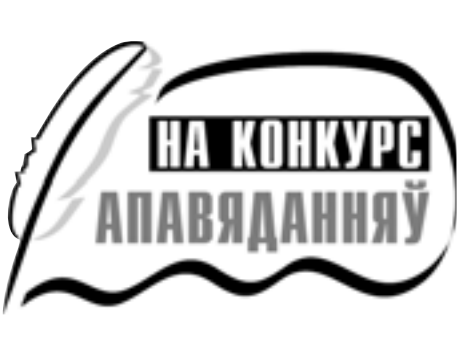
# ПРОЦІСТАЯЦЬ НЕЗАКОННАЙ МІГРАЦЫІ ТРЭБА СУМЕСНА

**У Мінску па ініцыятыве Выканаўчага камітэта СНД і Міністэрства ўнутраных спраў у межах двухдзённай міжнароднай канферэнцыі абмяркоуваліся пытанні процідзеяння незаконнай міграцыі. Прадстаўнікі краін Саюдружэнсці, Латвіі, Францыі, Фінляндыі падзяліліся ўласным вопытам у вырашэнні вышэйназванай праблемы.**

Паводле слоў намесніка міністра МУС Рэспублікі Беларусь Мікалая МЕЛЬЧАНКІ, самыя розныя ваенныя канфлікты, палітычныя і эканамічныя крызісы заканамерна правакуюць становішчэнне незаконнай міграцыі.

«Незаконная міграцыя абумоўлена геаграфічным становішчам Беларусі і Расіі, — патлумачыла старсакаратр — першы намеснік кіраўніка Федэральнай міграцыйнай службы Расійскай Федэрацыі Кацярына ЯГОРОВА. — З аднаго боку, нашы краіны — пэўны калідор, а з другога — перашкода для незаконных мігрантаў на шляху ў Заходнюю Еўропу. Зараз мы не сутыкаемся з такой сур’ёзнай колькасцю незаконных мігрантаў, з якой маюць справу заходняй краіны, аднак да падобных сітуацый трэба быць падрыхтаванымі. Паміж нашымі краінамі захоўваецца бязвызвы рэжым, але трэба вядуць шлях парашальнікў, якія спакойна пераехалі з адной краіны ў другую, аселі і парашлі ў закон… Нам неабходна толькі ўзмацніць узаемадзеянне, у тым ліку з трэцімі краінамі. За раз’ятуецца пагадненне аб супрацоўніцтве ў галіне процідзеяння незаконнай міграцыі нашых краін з трэцімі дзяржавамі».

**Святлана БАРЫСЕНКА.**



Са смешаным пацудцём трывогі і спадзявання Алег павольна крочыў па вузенькай сцяжынцы гарадскога парку. Яшчэ ўчора ён наўрад рызыкнуў бы заходзіць познім вечарам у небяспечнае гэтае месца, але сёння…

Сёння зусім іншая справа! І усё дзякуючы ранішняму незнаёмку і нечаканаму яго падарунку.

Засунуўшы руку ў кішэню, Алег зноў, які ўжо раз, намацаў незразумелы гэты прадмет. Металічны цыліндр, вельмі падобны да ліхтарыка… на пярэдняй частцы нават шкельца невялікае маецца, чорнае, праўда. І маленькая кнопка збоку. Што адбудзецца, калі Алег націсне на кнопку — гэтага ён пакуль што і сам не ведаў.

— Накіруй яго на нападаючага і проста націсні кнопку, — патлумачыў незнаёмец, але так і не сказаў, што ж адбудзецца потым. Чалавека, які нападае, трэсне токам? Альбо яго паралізуе на нейкі час? Ці ён — і такое магчыма — проста страціць прытомнасць? А можа нават…

Алега нават перасмыкнула ад раптоўнай нядойрай думкі. Не, такога не магло… не павіна такога быць! Гэтая штука, чым бы яна ні была на самой справе, не забівае… незнаёмец, здаецца, і пра гэта штосьці кажаў…

Ці не казаў?

Ці, можа, Алег не так яго зразумеў?

Наперадзе раптам пачуліся гучныя п’яна-вясёлыя галасы, тры нейкія цямяныя постаці рухаліся насустрач Алегу на ўсю шырыню сцяжынкі. Сэрца хлопца звыкла-трывожна застукала, ён адразу ж аступіў крыху ўбок, прапускаячы падлішнюю кампанію. Забыўшыся пра ўсё, нават пра ідэалыяны цыліндрык у сваёй кішэні, ён хацеў зараз толькі аднаго: каб гэтая вясёлая кампанія прайшла міма і не звярнула на яго сваёй п’янай увагі…

Але кампанія ўдзэ ж звярнула на яго ўвагі і адрэз ж прыпынілася. Магчыма, у хлопцаў не хапала грошай на чарговую порчыю сгравалянага… а можа, у іх проста вельмі ўжо свярбелі кулакi…

# АДВЕЧНЫ СІМВАЛ ЖАЛОБЫ

Пра вогненную вёску Хатынь ведае амаль увесь свет. Толькі мала каму вядомы трагічны лёс вёскі Ала, што знаходзілася на тэрыторыі Чыркавіцкага сельсавета (гэта за 7 км ад в. Чыркавічы, што ў Светлагорскім раёне): там загінула ў 12 разоў больш людзей, чым у Хатыні. 14 студзеня 2014 г. споўніцца 70 гадоў, як фашысты спалілі гэтую вёску разам з жыхарамі — 1758 ні ў чым не павінных людзей, сярод якіх было 950 дзяцей.

…Невялікая вёсачка Ала прытулілася сярод вялікіх лясоў і балот на беразе аднайменнай рачулі. Перад Вялікай Айчыннай вайной у ёй налічвалася 34 двары і 168 жыхароў. Яшчэ з восені 1943 г. сюды пачаліся людзі з усяго наваколля, каб схавцца ад лютага варага. Тут знайшлі прытулак і партызанскія семі: вёсачка знаходзілася ў глухім лесе, як у «тайзе», таму думалі, што вораг не знойдзе сюды дарогі. Людзі месціліся ў хатах, зямлянках, хлявах і чакалі прыходу Чырвонай Арміі. Гэта былі старыя, жанчыны, падлеткі і дзеці. Фронт знаходзіўся блізка.

Карны атрад і вайсковая часць — усяго каля тысячы салдат і афіцэраў — нібы воўчана аграя, акружылі вёску 14 студзеня 1944 года, якраз на стары Новы год, і ўчынілі звырыную расправу над бездапаможнымі людзьмі. Усіх загналі ў вялікі хлеў, дзе ўтрымлівалася калгасная жывёла, абкаплі будыніну саломай, аблілі бензінам і запалілі…

Уратавацца пачасціцца нямногім. Кандрат Зыкун з дачкой і Аляксандр Зыкун схаваліся ў лесе. Вырваліся з агню Андрэй Зыкун, Тара Колеснеў, Вольга Курловіч з сынам, Арцём Усціменка… Цяпер іх ужо няма ў жывых.

Запомніўся адзін жудасны эпізод, які ўзгадваецца ў кнізе «Памяць». Сведкам тых падзей з’яўляўся Тарас Колеснеў.

Тараса Колеснева ранілі ў галаву. Яго напаткала куля, калі ён спрабаваў уцячы з хлява. Увесь у крыві, ён нерухома ляжаў на снезе і бачыў такое, што не змог ужо ніколі забыць.

— Убачыў, як вядуць чарговую групу маіх аднавяскоўцаў, чалавек сорак, — расказваў ён. — Сярод іх — мая жонка і дзеці. Яна зіраецца, напэўна, шукае мяне. Метраў за дваццаць, на кургане, стаіць нізенькі афіцэр. Ён нешта выкрыкнуў, канваіры пападалі ў снег. Афіцэр кінуў гранату ў натоўп. Затым падвалі наступную групу. Ад яе аддзялілася жанчына ў целагрэіцы і кліятчастай хустцы. Аўтаматчык ішоў за ёй. Я пачуў яе просьбу — згарэць у сваёй хаце. Гэта была жонка бухгалтара калгаса Аксінія Курловіч. Яе хата ўжо пачала гарэць. Жанчыну аблілі бензінам і запалілі. Яна, як палаючы факел, пайшла ў свой дом. А фашысты глядзелі на гэта і рагаталі.

Вёска была знішчана, усе будыні спалены, а людзі забіты або загінулі ў страцэннях пакутах. 100 мужчын, 508 жанчын, 200 старых, 950 дзяцей паміралі пакутнай смерцю…

Ала — сястра Хатыні. Пра яе павінен ведаць увесь свет. Дарэчы, калі пачалі ўвекявечваць вогненны вёскі, якія згарэлі разам з людзьмі і не адбудаваліся, то спачатку думалі рабіць мемарыял на месцы трагедыі вёскі Ала. Аднак падлічылі, што спатрэбіцца шмат сродкаў, каб зрабіць пад’езд да вёскі, таму выбралі Хатынь.

Сёння менавіта хатынскі мемарыял лічыцца галоўным помнікам, сімвалам спаленых вёсак. Але для нас, мясцовых жыхароў, гэтым адвечным сімвалам жалобы была і застаецца вёска Ала.

**Марыя ЗЫКУН, былы навуковы супрацоўнік Чыркавіцкага музея баявой і працоўнай славы.**

Светлагорскі раён.



На 77 кіламетры шашы Мінск—Віцебск з правага боку на пастаменце ўзвышаецца гранітны камень. На ім — указальны ў выглядзе вогненнага факела з назвай мемарыяла ахвярам фашызму і датай трагедыі: 19 чэрвеня 1944 года. Яшчэ пяць кіламетраў па лясной дароце, і перада мной адкрываецца паляна ў акружэнні стромкіх хваін. Тут калісьці стаяла вёска Дальва.

«Помнік маці» — цэнтральная скульптура мемарыяла. На пастаменце чатырохметровая фігура жанчыны, да якой прытуліўся хлопчык, маленькі і бездапаможны. У яго шырока распушчаныя ванчатах хваяр. На Сцяне Памці выбіты прозвішчы ўсіх ахвяр трагедыі. Імёны дзяцей напісаны проста: Галя, Лёна, Ніна, Кося. Перад Сцяной — брацкая магіла з праваслаўным крыжам. На месцы паці з дванаццаці спаленых хат — шэрыя попельныя бетонныя вянчы зрубаву, на прыступках — дзіцячая лялька, крыпка, збан, серп… Рэчы-сімвалы нагадваюць пра тое, што тут калісьці жылі людзі са сваімі клопатамі, побытам, надзеямі, марамі. Завяршае мемарыяльны комплекс каменны валун са зваротам загінулых у агні да нас, тых, хто жыве сёння:

*«Спаілі нас вораг чэрвеньскай парою — Дзядю, жанчын, падлеткаў і дзяцей. Даруйце, людзі, добрыя, за тое, Што вас не сустракаем як гацей».*

А гацей тут заўсёды багата. Людзі едуць сюды з Беларусі, далёкага і блізкага замежжа. Маладая сямейная пара Святлана і Аляксандр Плук з Санкт-Пецярбурга часта гасцююць у сваякоў.

— Выраслі на ведаць Хатынь, пра якую шмат чулі. А там даведаліся, што непадалёку ёсць вёска, якую спасціг такі ж самы лёс. І называюць яе сястрой Хатыні. Таму і завіталі сюды. Цяжка ўявіць, што такое наогул магло здарыцца, гэта ж дзікуства — паліць людзей, жанчын, дзяцей. Я таксама хутка стану маці, — на вачах Святланы выступаюць слёзы…

Дальва — апошняе паселішча, якое спалілі гітлераўцы ў Беларусі перад сваім адыходам, а 10 дзён да вызвалення яго савецкімі войскамі. У пахараы загінулі 44 чалавекі, у тым ліку 29 дзяцей (19 з іх не было і 10 гадоў), 13 жанчын і 2 мужчыны. Дзядуля Курпрыян Грыловіч размяняў васьмі дзясятка, а Косцю Кухарэнка не было і двух гадоў. Разам з карэннымі жыхарамі Дальвы ў палымі згарэлі Юзій Грынь з Дзядзелавічў і Оля Фальковіч з Вязьшчыны. Яны прыйшлі ў госці да сваякоў і тут заначавалі. У Даль-

# ЛЮСТЭРКА 5

# АПОШНІ ДЗЕНЬ НА ЗЯМЛІ

## Вёску і яе жыхароў спалілі незадоўга да вызвалення

ве было шмат Грыловічў, такое прозвішча наслі 17 загінулых. У жывых застаўся толькі 13-гадовы Коля.
…У той чэрвеньскі дзень, здавалася, нічога не прадказвала бяда. Была звычайная раніца, жанчыны завіталіся каля печак, упраўляліся па гаспадарцы, дзеці яшчэ спалі. Ніхто не здагадаўся, што гэта іх апошні дзень на зямлі…

Напярэдадні непадалёку ад Дальвы партызаны пашкодзілі тэлефонную сувязь. Гэта і стала прычынай трагедыі.

Як успамінаў Мікалай Грыловіч, з боку вёскі Жардзяжжа пачуўся гул. З лесу выехалі крёткія грызакі. Яны спыніліся на ўскраіне Дальвы. З машын сталі выскокваць салдаты з аўтаматамі. Шчыльным колам яны акружылі вёску. Усіх жыхароў зганялі да дома Васіля Кухарэнка. Людзі не ўсведамлялі, што адбываецца. Дзеці, якіх толькі што паднялі з ложкаў, плакалі. Карнікі прыкладамі пачалі зганяць усіх у хату. Дзверы замкнулі і кінулі ў дом гранату. Успыхнула польша. Дзверыгнуліся пад націскам людзей, але не паддаліся. «Я не ведаю, як майі маці з малодшымі братам Валодзем удалося выравацца з агню. Ды аўтаматная чарга падкасіла іх тут жа, недалёка ад дома. Некаторыя хлопчыкі спрабавалі выбрацца праз дах, але фашысты стралялі па іх з аўтаматаў, і дзеці падалі ў польша. Пасля расправы з мірнымі жыхарамі калі падлілі вёску з двух бакоў», — гэта радкі сведкі трагедыі.

Пазбегнуць жудаснай смерці Колю Грыловічу ўдалося выпадкова. Зранку маці папрасіла яго падмяніць бацьку, які пасвіў каня на лузе. Разам з мумам кабетта планавала пайсці да партызанскага лагера, што месціўся непадалёку, каб дабыць там курэй і зарэзаць іх на мяса. Але мужчына ўгаварыў жонку вярнуцца ў вёску. Сын нават не мог уявіць, што бачыць бацькоў апошні раз. Праз колькі часу ён пачуў выбух, аўтаматная чэргі — над вёскай пудываўся чорны слуп дыму. Хлопчыкі кінуўся туды: «Недалёка ад дома ў агародзе ляжала фуражка з чорнай тканіны. Я падняў яе і убачыў гузік, прышыты сіняй ніткай. Гэта была фуражка майго бацькі».

Дзесяць сутак ляжалі цэлы пад спякотным сонцам і дажджом — не было каму хаваць. Толькі 29 чэрвеня, калі ў вёсцы з’явіліся савецкія танкі, на папільшча прыйшлі людзі з навакольных вёсак і партызаны. «Непадалёку ад дома, дзе былі спаленыя мя землякі, выкапалі брацкую магілу. Людзі асцярожна разгараблі чорныя галавешкі, знаходзілі пад імі і прыносілі ў велізарную драўляную скрыню тых, каго звалі дальвінцамі. Трупы знайшлі і ў пограбе пад

Дзесяць сутак ляжалі цэлы пад спякотным сонцам і дажджом — не было каму хаваць. Толькі 29 чэрвеня, калі ў вёсцы з’явіліся савецкія танкі, на папільшча прыйшлі людзі з навакольных вёсак і партызаны.

«Непадалёку ад дома, дзе былі спалены мя землякі, выкапалі брацкую магілу. Людзі асцярожна разгараблі чорныя галавешкі, знаходзілі пад імі і прыносілі ў велізарную драўляную скрыню тых, каго звалі дальвінцамі. Трупы знайшлі і ў пограбе пад



Яны выглядалі, амаль як людзі, але яны не былі людзьмі. Ды і размаўлялі яны зусім інакш — проста лянна перакідваліся думкамі.
— Усё, як заўсёды, — знаначыў першы. — Але на гэты раз вельмі ўжо хутка…
— Нічога, — сказаў другі. — Шэсць экзэмпляраў, прычым усе даволі маладога ўросту…
— І адзін з іх — жаночы! — падхапіў першы. — Гэта вялікая рэдкасць там…
— А яму? — спытаў другі. — Яму — тым больш!
Першы раптам ледзь прыкметна варухнуў рукою, і цыліндрык, які нібыта чкаў гэтага, сам скокнуў у падстаўленую руку.
— Адмянілі б хутчэй гэтую дурную забарону! — прагаварыў ён з прырасцю. — Я за гадзіну некалькі тысяч упляываў бы. Разам закрыві бы ўсе вакансіі…
— Нельга, на жаль, — сказаў другі. — Пакуль нельга. Прыходзіцца вось так… з іх дапамогай. Тым больш што ім адно аднаго не шкада! А таму — і іх не асабліва шкада…
— Прымітыўная раса, — згадзіўся першы. — І на дзіва агрэсіўная…
І яны зніклі… Дакладней, знік толькі адзін з іх, а другі, у далоні якога ляжаў невялікі цыліндрык, павольна пакрочыў па вузенькай сцяжцы цёмнага парку, уважліва прыглядаючыся да юнакоў і дзячат, якія зрэдку трапляліся на яго шляху.

# Лепшы сродак самаабароны

У гэтае імгненне яго таксама не стала.

Нейкі час Алег стаў нерухома, дарэмна стараючыся хоць крыху авалагодзе сабой. Трэсліся рукі, нейкімі ватнымі раптам зрабіліся ногі, па ўзмакрэлым ад перажытага хваляванню тваго яно гэтага бамбізу і націснуць кнопку…

А раптам нічога не адбудзецца?!

Дрыжачай рукою Алег выхапіў з кішэні цыліндрык і з усяе сілы націснуў на кнопку. Ён ужо не спадзяваўся нават, што цыліндрык нейкім чынам спрацуе… але той, як гэта ні дзіўна, спрацаваў, і спрацаваў на славу.

Хлопца, які толькі што трымаў Алега за кайнер, ужо не было побач. Яго наогул нідзе не было, ён проста знік, знік гэтак жа таёмніча і незразумела, як і той незнаёмец сёння раніцай.

Астатнія, здаецца, нічога пакуль што не зразумелі. Яны проста стаялі і разгублена азіраліся па баках.

— Куды ён падзеўся? — здзіўлена спытаў адзін з іх. — Паслізнуўся, ці што?

— Гэй, Батон! — паклікаў сябра другі. — Ты дзе хава… Гэта былі яго апошнія словы. Накіраваўшы на хлопца цыліндрык, Алег зноў націснуў

кнопку. На гэты раз ён паспеў разгледзець, як усё гэта адбылася. З цыліндрыка бліснула раптам нейкім зеленаватым святлом — і другі хлопец таксама знік, нібы яго тут і не было ніколі.

«Ну і цыліндрык!» — з захапленнем падумаў Алег, накіроўваючы незразумелую сваю зброю на апашняга з хлопцаў.
— Не трэба! — штосьці, пэўна, уцяміўшы, дзіка закрываў той. — Я больш не бу…

неўразуменнем азіраецца па баках…

А можа, цыліндрык гэты перанёс іх у якую-небудзь іншую прастору альбо час? Што ж, і такое магчыма, як гэта ні фантастычна гучыць!

І гэтак жа магчыма, што невялікі гэты цыліндрык проста расшчапіў усіх трох на асобныя атамы ці малекулы!

Алег зноў засунуў цыліндрык у кішэню і старанна абдёр рукавом кашулі змакрэпы ад поту

героюў твора, перанёсся… хто ведае, можа, на планету Плук, што ў галактыцы Кін-дза-дза, а можа, на Альпу, дзе іншاپланецян ператвараюць у какутсы. Аўтар нам прапануе пафантазіраваць пра гэта самім. Хоць, напярўдзе, дачытаўшы апавяданне, адразу пачынаеш думаць не пра касмічныя далячынні, а пра нас, зямлян. Пра тое, што лепшы сродак самаабароны трэба шукаць у нас саміх, людзях, у нашых сэрцах.

**Алесь БАДАК.**

### Генадзь АЎЛАСЕНКА